

Vurdering av elevens ungdomsrett ved inntak til videregående friskoler

I denne artikkelen redegjør vi for reglene som gjelder inntak til videregående friskoler og hvilken dokumentasjon som kreves dersom en elev skal kunne tas inn utover ordinær treårig videregående opplæring.

TOLKNINGSUTTALELSE 11.07.2017

Friskoler kan kun ta inn elever som har rett etter friskolelovens bestemmelser, og er selv ansvarlig for å påse at elevene som søker og gis plass har opplæringsretten i behold.

Gjelder

- [Opplæringslova - § 3-1. Rett til vidaregåande opplæring for ungdom](#)

Friskolene er ansvarlige for å sjekke elevenes rett

Friskoler kan kun ta inn elever som har rett etter friskolelovens bestemmelser, og er selv ansvarlig for å påse at elevene som søker og gis plass har opplæringsretten i behold.

Utdanningsdirektoratet er kjent med at noen fylkeskommuner gir elevene rett til å ta skoleår på nytt, (omtales ofte som fullføringsrett), uten at det er hjemlet i opplæringsloven § 3-1. Vi har presisert overfor friskolene at denne retten ikke kan tas ut i en friskole. Dette fremgår blant annet av tilskuddsbrevet som skolen får hvert år.

I tilfeller der avgjørelsen fra fylkeskommunen ikke er utformet som enkeltvedtak formelt sett, og ikke inneholder hjemmelsgrunnlag som gjør det mulig å vurdere elevens rettigheter, har skolen en plikt til å opplyse saken nærmere og be om et vedtak som inneholder et klart hjemmelsgrunnlag før den fatter vedtak om inntak.

Friskolens grunnlag for inntak til videregående opplæring og elevens rettigheter fremgår av opplæringsloven § 3-1 første ledd jf. friskoleloven § 3-1 første ledd. Reglene suppleres av kapittel 11 i forskrift til friskoleloven.

Hovedregel om rett til tre års heltids opplæring

Hovedregelen er at elevene har rett til tre års heltids videregående opplæring (heretter omtalt som tre-årsretten). (opplæringsloven § 3-1 første ledd).

Eleven kan ta ut tre-årsretten ut det skoleåret som tar til det året eleven fyller 24 år (opplæringsloven § 3-1 tredje ledd som gjelder fra 1. august 2017).

Tidligere måtte retten tas ut innen en femårsperiode. Denne retten innebærer ikke en rett til å fullføre eller bestå opplæringen, og åpner heller ikke for utvidelse av tre-årsretten.

Retten brukes ikke når opplæringen utgjør 1/3 eller mindre av elevens timetall

En eleven bruker ikke av retten dersom opplæringen utgjør 1/3 eller mindre av elevens timetall fra et utdanningsprogram eller programområde (forskrift til friskoleloven § 11-1.)

Dette innebærer at deltids elever som har en deltidsandel på under 1/3 ikke vil bruke av retten til videregående opplæring. Eleven bruker ikke av retten uavhengig om han/hun fullfører skoleåret, eller slutter i løpet av året.

Ett år av retten er trolig brukt etter 1. november

I praksis kan fylkeskommuner som en tommelfingerregel legge til grunn at den som har vært elev ved en skole per 1. november trolig har brukt opp retten sin til det aktuelle opplæringsåret. En fulltidselev (eller en deltidselev som tar mer enn 1/3 av timetall fra et utdanningsprogram eller programområde) som slutter på skolen i løpet av et skoleår, bruker dermed retten til skoleåret så lenge eleven har mottatt opplæring i etter 1. november, selv om eleven ikke har tatt alle fag.

Hvis fylkeskommunen er i tvil om en søker har brukt opp retten til videregående opplæring, så må dette vurderes skjønnsmessig og konkret.

Vedtak om utvidelse av tre-årsretten

Det er gitt mulighet til å avvike fra hovedregelen ved at det på visse vilkår kan fattes vedtak om utvidet tid (§ 3-1 fjerde og femte ledd.)

Omvalg

Omvalg betyr at eleven bytter utdanningsprogram, eller bytter programområde innenfor samme utdanningsprogram. Unntaket i opplæringsloven § 3-1 fjerde ledd lyder: «*Elevar har rett til å gjere eitt omval, og får då rett til utvida tid så dei kan fullføre opplæringa.*».

Tilsvarende rett gis etter friskoleloven § 3-3 fjerde ledd.

Omvalg kan tas etter fullført Vg1 eller Vg2, og retten innebærer at eleven kan få inntil to års utvidelse av tre-årsretten avhengig av om eleven velger å ta omvalg etter Vg1 eller Vg2. Det er ikke omvalg hvis eleven tar samme Vg1, Vg2 eller Vg3 en gang til.

Dersom fylkeskommunen har innvilget søknad om omvalg kan eleven velge mellom å ta et eller flere fellesfag på nytt som elev, eller å søke om godkjenning av fagene/faget etter forskrift til friskoleloven § 5a-3 jf. § 3-16a.

Hvis eleven velger å ta faget på nytt, skal han/hun følge ordinær opplæring i faget. Det er bare mulig å ta fellesfag på nytt, ikke programfag. Yrkesfaglig fordypning regnes i denne sammenhengen som et fellesfag på Yrkesfaglige utdanningsprogram.

Utvidet tid på grunnlag av vedtak om spesialundervisning

Unntaket i opplæringslovens § 3-1 femte ledd lyder: «Elev som etter reglane i kapittel 5 har rett til spesialundervisning, har rett til vidaregåande opplæring i inntil to år ekstra når eleven treng det i forhold til opplæringsmåla for den enkelte. Før fylkeskommunen gjer vedtak om utvida opplæringstid, skal det liggje føre sakkunnig vurdering av dei særlege behova eleven har.» Tilsvarende rett gis etter friskoleloven § 3-3 fjerde ledd.

Bestemmelsen åpner for å gi elever inntil to år ekstra vidaregåande opplæring når dette er nødvendig for at eleven skal nå sine opplæringsmål. Det kan gjelde for en elev som har behov for å ta færre fag i løpet av et skoleår (for eksempel Vg1 over to skoleår som deltids elev), eller en elev som trenger lengre tid for å gjennomføre fagene (for eksempel full opplæring Vg1 i 2 år).

For at en elev skal kunne innvilges rett til utvidet tid etter § 3-1 femte ledd, må følgende vilkår være oppfylt:

1. Det må foreligge en sakkyndig vurdering etter opplæringsloven § 5-3 som konkluderer med at eleven har behov for spesialundervisning.
2. Det må være fattet vedtak om spesialundervisning etter opplæringsloven § 5-1 jf. § 5-3 jf. friskoleloven § 3-6 første ledd og det må være utarbeidet en individuell opplæringsplan etter opplæringsloven § 5-5.
3. Dersom utvidet tid etter opplæringsloven § 3-1 femte ledd ikke er nevnt i sakkyndig vurdering etter opplæringsloven § 5-3, må det utarbeides en ny sakkyndig vurdering etter opplæringsloven § 3-1 femte ledd.

Den sakkyndige vurderingen må bygge på vurderinger som er gjort i forbindelse med utarbeidelse av elevens individuelle opplæringsplan.

Det er en forutsetning at eleven trenger og har utbytte av mer opplæring for å kunne nå sine opplæringsmål enn det som er mulig innen treårsretten, og PP-tjenesten skal ta stilling til dette. Merk at det ikke er oppstilt krav til den sakkyndige vurderingen og at denne er mye mindre omfattende enn en sakkyndig vurdering etter opplæringsloven § 5-3.

4. Det må foreligge et vedtak om utvidet tid fra fylkeskommunen hjemlet i opplæringsloven § 3-1 femte ledd jf. friskoleloven § 3-3 fjerde ledd. Vedtaket bør si noe om elevens opplæringstilbud, for eksempel hvordan eleven skal dele fagene over flere år for å kunne komme lengere i forhold til opplæringsmålene sine jf. den individuelle opplæringsplanen. Det er naturlig å bygge dette på den sakkyndige vurderingen hvor slik rett er tilrådd.

Vedtaket som gir eleven en rettighet etter opplæringsloven § 3-1 er å anse som et enkeltvedtak jf. forvaltningsloven § 2 bokstav b. Det er dermed viktig at vedtaket er forberedt og behandlet etter forvaltningslovens regler. Vi viser til forvaltningsloven kap. IV om saksforberedelse og kap. V om vedtaket. I vedtaket må det fremgå hvilken rett eleven har fått, begrunnelse for dette, og på hvilket hjemmelsgrunnlag (paragraf og ledd). Det må også inneholde informasjon om elevens klagerett.

Vedtaket om å dele fag over flere år må fattes før eleven har fullført skoleåret.

Du finner veiledning med eksempler her:

<https://www.udir.no/regelverk-og-tilsyn/finn-regelverk/etter-tema/Elever-med-sarskilte-behov/Utvidet-tid-i-videregaende-opplaring-for-elever-med-spesialundervisning/>

Eksempler

I mange av sakene ser vi at det gjøres feil med elever som på grunn av sykdom avslutter enkeltfag eller hele skoleår.

En elev som blir syk og avslutter året

Nåren elev blir syk og avslutter året, blir vurderingen om eleven sluttet før 1. november. Dersom eleven i realiteten har hatt et stort fravær underveis, kan fylkeskommunen vurdere konkret om opplæringen skal anses gitt eller ikke.

Regelverket gir ikke unntak for bruk av rett til enkeltfag, og utgangspunktet er at eleven ikke kan ta fag det allerede er gitt opplæring i på nytt. Elever som slutter underveis, vil derfor måtte ta opp fag som privatist for å komme seg videre i utdanningsløpet dersom eleven skal gå på en friskole.

En elev som blir syk i løpet av skoleåret, men følger noen fag

Utgangspunktet er at et helt år av retten brukes opp selv om ikke alle fag det bestemte året er fullført.

Dersom eleven får opplæring i mer enn 1/3 av timetallet

programområdet/utdanningsprogrammet eleven er tatt inn på, vil ett år av tre-årsretten være brukt selv om ikke alle fagene er tatt. Det innebærer at eleven ikke vil kunne ta alle fag innenfor tre-årsperioden, og noe må tas som privatist for at eleven skal kunne fullføre videregående opplæring.

Se illustrasjon under:

	1. år	2. år	3. år	Ikke rett (privatist)
Vg1	Halvparten av fagene	Resterende halvpart av fagene		
Vg2		Halvparten av fagene	Resterende halvpart av fagene	
Vg3			Halvparten av fagene	Resterende halvpart av fagene

Dersom en elev har behov for å følge et annet løp, f.eks. ta fagene over to år uten at retten brukes opp, må det foreligge vedtak om spesialundervisning, og deretter vedtak om utvidet tid jf. opplæringsloven § 3-1 femte ledd. Det samme gjelder for elever som ikke klarer å gjennomføre enkeltfag på trinnet eleven går. Vurderingene kan gjøres i ett vedtak, men det må gå klart fram hvilken rett som gis på hvilket hjemmelsgrunnlag. Merk også at det er klagerett på begge vedtakene.

Vi viser også til skolens oppfølging i hjemmet ved sykdom. <https://www.udir.no/regelverk-og-tilsyn/skole-og-opplaring/saksbehandling/hjemmeundervisning/>

Ikke lengre nødvendig å fatte vedtak om avbrutt eller utsatt rett - opplæringsloven § 3-1

Fra 1. august 2017 lyder tredje ledd: «Retten til videregående opplæring gjeld ut det skoleåret som tek til det året ein fyller 24 år.»

Frem til 1. august fremgår det i tredje ledd at fylkeskommunen kan gi utsettelse eller avbrudd i retten til å ta tre års videregående opplæring i løpet av fem år (6 år for noen utdanningsprogram) etter fullført grunnskole jf. opplæringsloven § 3-1 første ledd.

Av lovens forarbeider fremgår det at bestemmelsen gjelder å utsette starten på videregående opplæring rett etter grunnskolen, eller å avbryte for å ta et friår underveis (mellom hele skoleår). I praksis har vi sett at bestemmelsen er brukt til å gi både avbrudd og utsettelse etter at en elev har startet skoleåret.

I endringen som blir gjeldende fra august, vil det ikke lengre være nødvendig å fatte vedtak om avbrudd eller utsettelse av retten, da femårsretten utvides til å gjelde frem til eleven fyller 24 år.

I vedtak fra fylkeskommunen som viser til en utvidet rett etter § 3-1 tredje ledd som er fattet før 1. august 2017, må skolen være oppmerksom på at dette ikke innebærer noen utvidelse av tre-årsretten som gir grunnlag for å ta eleven inn på fag på nytt.